

Sotsiaalministeerium

Teie: 15.06.2026 nr SOM/26-0713/-1K

Meie: 06.07.2026 nr 1-7/187-3

Inimpäritolu materjali seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kooskõlastamine

Lugupeetud minister

Siseministeerium kooskõlastab inimpäritolu materjali seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu*) alltoodud tähelepanekutega arvestamisel:

1. Eelnõu § 10 – tegevusloa kehtetuks tunnistamise erisused

Eelnõu § 10 kohaselt võib Raviameti tegevusloa kehtetuks tunnistamise korral määrata tähtaja ja tingimused materjali üleandmiseks, kuid sättes ei ole määratud tähtaja pikkust ega sätestatud põhimõtteid, millest tähtaja määramisel lähtutakse. Kehtiv sõnastus jätab tähtaja pikkuse täielikult haldusorgani kaalutusotsuseks, mistõttu ei ole adressaadile ettenähtav, millises ulatuses võib tegevuse lõpetamiseks või materjali üleandmiseks aega anda.

Seetõttu palume kaaluda Raviameti määratava tähtaja piiritlemist või sisustada vähemalt põhimõtted, millest tähtaja määramisel lähtutakse. Kui eesmärk on jätta tähtaja määramine täielikult juhtumipõhiseks, palume seda seletuskirjas selgesõnaliselt põhjendada.

2. Eelnõu § 14 lõige 3 – doonori nõusolek teadustöök

Eelnõu § 14 lõike 3 kohaselt võib doonorilt eemaldatud inimpäritolu materjali kasutada teadustöös doonori kirjalikul nõusolekul, kuid sättest ei nähtu, millal peab nõusolek olema antud — kas enne materjali eemaldamist või enne teadustöös kasutamist. Eelnõu praegune sõnastus võimaldab lähtuda mõlemast tõlgendusest.

Palume seletuskirjas selgitada, millist lahendust on silmas peetud. Kui eesmärk on saada nõusolek enne materjali teadustöös kasutamist, palume sätte sõnastust vastavalt täpsustada, et see tuleneks üheselt seaduse tekstist.

3. Eelnõu § 26 – riikliku järelevalve erimeetmed ja vahetu sund

Eelnõu § 26 volitab Raviametit ja Terviseametit kohaldama korra- ja turvalisuse seaduse §-des 30, 31, 32, 50, 51 ja 52 sätestatud järelevalve erimeetmeid. Viidatud korra- ja turvalisuse seaduse erimeetmete kohaldamisel võib kaasneda ka vahetu sunni kasutamise võimalus.

Arvestades korrakaitse seaduse § 75 lõikes 1 sätestatud, palume selgitada, kas ja millises ulatuses võivad Ravimiamet ja Terviseamet nende erimeetmete kohaldamisel kasutada vahetut sundi või kas on vajalik seaduses täiendavalt reguleerida Ravimiameti ja Terviseameti pädevuse ulatust või näha ette asjakohased piirangud.

4. Normitehnilised täiendused ja keelelised ebatäpsused

Eelnõuga tunnistatakse kehtetuks vereseadus ning muudetakse mitmeid volitusnorme, millega kaasnevalt muutuvad kehtetuks mitmed kehtivad ministri määrused. Seletuskirjas on küll loetletud kehtetuks muutuvad määrused (nt sotsiaalministri määrused nr 65, 110, 61, 62 jt), kuid Riigi Teataja lingid puuduvad. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 48 lõike 3 punkti 3 kohaselt tuleb kehtetuks muutuvate määruste loetelu esitada koos Riigi Teataja linkidega. Palume seletuskirja vastavalt täiendada.

Samuti on eelnõu § 10 sisu selgitav seletuskirja vastava lõigu esimene lause jäänud pooleli ning eelnõu § 36 pealkirjas ja rakendusakti „Riiklik vereteenistuse infosüsteem“ § 13 pealkirjas esinevad kirjavead. Palume eelnõu ja rakendusaktide tekstid keeleliselt üle vaadata.

5. Põhiseaduspärasuse analüüs

Eelnõuga reguleeritakse ulatuslikult doonorite ja retsiipientide õigusi (sh piiratud teovõimega isiku doonorlus § 16, retsiipiendi nõusolekuta ravi § 15 lõige 2), terviseandmete töötlemist, tegevuslubasid ja riiklikku järelevalvet. Seletuskiri ei sisalda põhiseaduspärasuse analüüsi, mis hindaks kavandatavate lahenduste kooskõla põhiõigustega. Palume seletuskirja asjakohase põhiseaduspärasuse analüüsiga täiendada.

6. Eelnõu § 37 — perekonnaseisutoimingute seaduse muutmise

Eelnõu §-ga 37 muudetakse perekonnaseisutoimingute seaduse (PKTS) § 25 lõiget 3¹, asendades läbivalt sõna „abikaasa“ sõnaga „partner“ vastavas käändes. PKTS-s ei kasutata ega defineerita „partneri“ mõistet. Juriidiliselt on see mõiste liiga lai — ilma täpsema sisustamiseta võib „partner“ tähistada ka äri- või koostöösuhte osapoolt, kuigi eelnõu mõte on ilmselgelt osutada lähisuhtele. Lisaks puudub „partner“ rahvastikuregistri andmekoosseisus, mis toob muudatusi kaasa rahvastikuregistris puudutavates õigusaktides ning andmekogumise protsessides ja selleks vajalikes arendusvajadustes, millega ei ole eelnõu koostamisel arvestatud.

Seletuskirja kohaselt on muudatus seotud SoHO määruses kasutatava „partnerannetuse“ mõistega, mis ei eelda partneritevahelist abielu. Samas ei reguleeri SoHO määrus embrüokaitset ega kunstliku viljastamise teel sündinud lapse põlvnemist. Seega ei tulene lapse sünni registreerimisel naispartnerite ringi laiendamine kõikidele abieluväliste naispartneritele otseselt SoHO määruse ülevõtmisest. Selgusetuks jääb, kas kavandatav lähenemine on asjakohaste osapooltega eelnevalt kooskõlastatud. Palume seletuskirjas selgitada, miks on sellise lähenemise kasuks otsustatud.

Muudatusel on ka konkreetsed rakenduslikud tagajärjed, mida seletuskirjas ei ole käsitletud ega analüüsitud. Esiteks eeldab muudatus arendusi rahvastikuregistri menetlustarkvaras, kuna sünni registreerimise erijuhtumid toetuvad praegu kindlatele kontrolliparameetritele, sh abielu ja kunstliku viljastamise nõusoleku olemasolu. Teiseks tuleb muuta regionaalministri 22. juuni 2010 määrust nr 9 „Perekannete tegemise ning väljatrüki edastamise ja säilitamise kord“, korrastades viited KVEKS vastavatele sätetele, ning analüüsida, kas määrust tuleks täiendada

kunstliku viljastamise tulemusena sündinud lapse põlvnemise erijuhtudega. Kolmandaks toob abielunõude kaotamine kaasa perekonnaseisuametnike töökoormuse kasvu ning tõenäoliselt ka vaidluste suurenemise põlvnemise kindlakstegemise üle.

Kavandatava muudatusega kaasnevate rahvastikuregistri arendustööde vajadustega ei ole Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskuse tööplaanis ega eelarves arvestatud. Kui analüüsi tulemusel selgub mahukamate arendustööde vajadus, on realistlik teostada vajalikud muudatused mitte varem kui 2029. aastal. Hetkel ei ole teada, kas muudatus tuleb teha kogu tarkvaras läbivalt ning kas esineb vajadus ka rahvastikuregistri poolelt kannete, kodifikaatorite ja väljastatavate teenuste muudatusteks. Samuti on ebaselge, kas muudatusega kaasneb sünni registreerimise protsessi muutmise vajadus ning kas lahendus on teostatav tehniliselt lihtsal tasemel või tuleb arvestada ka kaasnevate süsteemsete mõjudega.

Lahendamata on küsimus, kuidas samasooliste vanemate vanemlust määrata elektroonsetes registrisüsteemides ning talletada rahvastikuregistris olukorras, kus vanemad ei ole omavahel abielus ega registreeritud kooselus. Muudatusel on mõju ka rahvastikuregistri andmelao poolelt — minimaalselt tuleb ümber nimetada *Tableau* aruannete ja andmelehtede kirjeldused, kuid vajab täiendavat analüüsi, kas tuleb ümber nimetada ka tehnilised nimed (nt `fact_rr_abikaasad`, `abikaasal_id`, `abikaasade_nimed`). Lisaks palume selgitada, kas teovõimepiiranguna peab rahvastikuregistris säilitama inimpäritolu materjali kasutamise või mittekasutamise nõusoleku ning kas teovõimepiirangu hoidmise praegune formaat on piisav või esineb vajadus hoida SoHO nõuetest tulenevalt detailsemat teavet. Juhime tähelepanu, et puutumus võib olla ka Ravimiameti ja meditsiinasutuste vajadusega kontrollida doonorite teovõimet, elusolekut ja surmakuupäeva, millega võib kaasneda x-tee teenuste avamine või täiendamine.

Siseministeerium ei ole muudatuse vastu, kui selle rakendatavus on eelnevalt läbi analüüsitud. Palume rahvastiku toimingute valdkonna õigusaktide muudatused, sh PKTS-i muutmise säte, enne eelnõuga edasiliikumist Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonnaga ning Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskusega eraldi läbi rääkida.

7. Paralleelne eelnõu ja KVEKS § 3² lõige 1

Eelnõu §-ga 35 muudetakse kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadust (KVEKS) mitmes punktis, sealhulgas asendatakse § 17² tekstis läbivalt sõna „abikaasa“ sõnaga „partner“. 2026. aasta kevadel kooskõlastusringil olnud tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja teiste seaduste muutmise eelnõuga sooviti muuta KVEKS § 3² lõiget 1 selliselt, et naissoost partneri kunstlikuks viljastamiseks nõustumise eelduseks oleks abielu. Kuivõrd antud eelnõu asendab § 17² tekstis läbivalt sõna „abikaasa“ sõnaga „partner“, näib, et see nõue välistatakse. Palume seletuskirjas selgitada, miks on seisukoht muutunud ning kuidas need kaks paralleelselt menetluses olevat eelnõu omavahel suhestuvad. Kuna mõlemad eelnõud muudavad sama seadust samal ajal, palume sisu osas tuua välja kahe eelnõu muudatuste sisu ja koostoime KVEKS-i vaates.

Juhime tähelepanu, et muudatusel on konkreetsed tagajärjed sünni registreerimise praktikale, mida seletuskirjas ei analüüsita. Kui seni said lapse sündi kahe naissoost vanemana registreerida üksnes omavahel abielus naised, kes olid õigel ajal vormistanud kunstliku viljastamise nõusoleku, siis abielunõude kaotamisel kasvab nende naissoost paaride arv, kes soovivad lapse sündi registreerida kahe naissoost vanemaga. Sellega kaasneb perekonnaseisuametnike töökoormuse kasv ning tõenäoliselt ka vaidluste suurenemine põlvnemise kindlakstegemise üle. Juhime tähelepanu, et juba praegu on esinenud juhtumeid, kus kunstliku viljastamise nõusoleku andnud partner, kes peaks olema lapse juriidiline vanem, ei ole sellest enam huvitatud ega tule sünni registreerimise avaldust esitama — seda ka naissoost paaride vahel.

Siseministerium ei ole muudatuse vastu, kui selle rakendatavus praktikas on eelnevalt läbi analüüsitud ja vastav analüüs seletuskirjas esitatud. Palume enne eelnõuga edasiliikumist need küsimused Siseministeriumi rahvastiku toimingute osakonnaga läbi rääkida ning selgitada, kas muudatused on eelnevalt kooskõlastatud Justiits- ja Digiministeriumiga.

8. Rakendusakt „Riiklik vereteenistuse infosüsteem“, § 8 lõige 1 — rahvastikuregistrist saadavad andmed

Rakendusakti § 8 lõike 1 kohaselt edastab rahvastikuregister infosüsteemi: 1) doonori ja retsiipiendi isikut identifitseerivad andmed; 2) doonori isiku esindusõiguse ja teovõime andmed; 3) doonori surma registreerimise kande number. Sättes ei täpsustata, milliseid andmeid „isikut identifitseerivate andmete“ all mõeldakse — kas isiku üldandmeid nagu nimi, isikukood, sugu, kodakondsus, kontaktandmed sh aadress ja emakeel. Andmevahetuses tekkivate probleemide vältimiseks peab edastatavate andmete koosseis olema täpselt määratletud. Palume sõnastust muuta nii, et soovitatavad andmeväljad oleksid üheselt loetavad. Samuti palume selgitada, milliseid andmeid on mõeldud punktis 2 nimetatud „esindusõiguse ja teovõime andmete“ all ning kuidas need rahvastikuregistrist päritakse.

Lisaks näeb rakendusakti § 8 lõike 1 punkt 3 ette, et rahvastikuregistrist saadakse üksnes surma registreerimise kande number. Palume selgitada, kas infosüsteem ei vaja lisaks kande numbrile ka surma fakti ennast (nt surma kuupäeva). Juhime tähelepanu, et teatud juhtudel — eelkõige välisriigis surnud isikute puhul — ei tulene surmafakt Eesti tervishoiuteenuse osutajalt, vaid on kättesaadav üksnes juhul, kui välisriigi surmadokument on kantud rahvastikuregistrisse. Palume täpsustada, kuidas sellistel juhtudel surma fakti andmed infosüsteemi jõuavad.

Lisaks palume täpsustada, millised andmed esitab infosüsteemi doonor ise ja millised päritakse rahvastikuregistrist, kuna see eristus jäi eelnõust ebaselgeks. Juhime tähelepanu, et kui andmekomplektid täpsustuvad, võib tekkida vajadus muudatusteks ka rahvastikuregistri poolelt, kuigi praeguse esmase hinnangu kohaselt on sellega kaasnevad tööd pigem väikesemahulised.

9. Rakendusakt „Riiklik vereteenistuse infosüsteem“, § 13 — ebaõigete isikuandmete parandamine

Rakendusakti § 13 annab doonorile õiguse nõuda infosüsteemis olevate ebaõigete isikuandmete parandamist. Sättes ei eristata doonori enda esitatud andmeid nendest andmetest, mis on saadud rahvastikuregistrist. Rahvastikuregistri andmete õigsust seaduse kohaselt eeldatakse, mistõttu ei ole vereteenistuse infosüsteemi pidaja pädev neid sisuliselt üle vaatama ega parandama. Kui isik leiab, et rahvastikuregistrist päritud andmed on valed, peab ta pöörduma rahvastikuregistri pidaja poole, mille järel saab vereteenistuse infosüsteem korrektsed andmed automaatselt.

Palume § 13 sõnastust täpsustada nii, et see eristus tuleks selgelt välja.

10. Rakendusakt „Riiklik vereteenistuse infosüsteem“, § 9 — andmete muutmise mehhanism

Rakendusakti § 9 kohaselt esitab andmeandja andmete muutmiseks infosüsteemi viivitamata uued andmed või teavitab volitatud töötlejat vajadusest andmeid muuta. Rahvastikuregistri puhul ei ole see mehhanism rakendatav, sest rahvastikuregister toimib päringupõhiselt — kasutaja algatab andmete pärimise ning rahvastikuregister ei monitoori teiste infosüsteemide andmebaase ega teavita kasutajaid andmete muutumisest tagantjärele. Rahvastikuregistrist saadud andmete ajakohasena hoidmiseks peab vereteenistuse infosüsteem kasutama andmete

muudatuste teenust, mille kaudu jõuavad uuendused infosüsteemi automaatselt. Palume § 9 sõnastust ja rakenduslogistikat vastavalt korrigeerida.

11. Eelnõu § 28 ja § 31 — väärteo menetluspädevus

Eelnõu § 28 sätestab uue väärteokoosseisu — inimpäritolu materjali annetamise eest ainelise kasu saamine — ning § 31 lõike 1 kohaselt on selle väärteo kohtuväliseks menetlejaks Politsei- ja Piirivalveamet. Seletuskirjas märgitakse, et sisulist muudatust võrreldes kehtiva õigusraamistikuga ei kaasne, kuid see ei vasta tegelikkusele. Eelnõu § 38 punktist 1 nähtub, et rakkude, kudede ja elundite hankimise, käitlemise ja siirdamise seaduse (RKES) § 46 koosseis jagatakse sisuliselt kaheks — elundite annetamise eest kasu saamise vastutus jääb RKES-i ning inimpäritolu materjali annetamise eest kasu saamise vastutus sätestatakse käesolevas eelnõus. Seda muudatust ei ole seletuskirjas selgelt lahti kirjutatud.

Lisaks tekitab küsimusi menetluspädevuse jaotus. Politsei- ja Piirivalveametil (PPA) puudub vastavas valdkonnas järelevalvepädevus. Raviamet teeb riiklikku järelevalvet inimpäritolu materjali käitlemise üle, väljastab tegevuslubasid ning kontrollib nõuete täitmist, omades seetõttu kõige põhjalikumad ülevaadet valdkonna osalistest ja menetlusnõuetest. Terviseamet teostab järelevalvet inimpäritolu materjali inimkasutuse nõuete täitmise üle. Väärteo menetluspädevuse määramine PPA-le ei ole otstarbekas, kuna rikkumised tuvastatakse tavaliselt Raviameti või Terviseameti järelevalve käigus. Arvestades, et annetamise eest tasu maksmise keeld on suunatud vabatahtliku doonorluse tagamisele ja terviseriskide vähendamisele ning kuulub otseselt rahvatervise valdkonda, on Raviamet ja Terviseamet sisuliselt pädevamad selliste rikkumiste tuvastamiseks ja menetlemiseks.

Teeme ettepaneku anda §-s 28 sätestatud väärtegude menetluspädevus Raviametile ja/või Terviseametile.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Igor Taro
siseminister

Pille Tees
pille.tees@siseministeerium.ee